06/A **606/A**

Roll No. : ....

[Map of India and Punjab]

Total No. of Questions : 6] [Total No. of Printed Pages : 24

X

2023-24

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ

SOCIAL STUDIES

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Morning Session)

Time Allowed : 3 Hours Maximum Marks : 80

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :

(i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲ਼ੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ **06/A** ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ।

(ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ ਸਹਿਤ **24** ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।

(iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

(iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ **6** ਭਾਗਾਂ (**ੳ, ਅ, ੲ, ਸ, ਹ** ਅਤੇ **ਕ**) ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

(v) **ਭਾਗ-ੳ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **1** ਦੇ **12** ਉਪ ਭਾਗ ਹਨ । ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ **1** ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ ।

(vi) **ਭਾਗ-ਅ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **2** ਦੇ **12** ਉਪ ਭਾਗ ਹਨ । ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ **1** ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ ।

(vii) **ਭਾਗ-ੲ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **3** ਦੇ **8** ਉਪ ਭਾਗ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ **30-50** ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ **3** ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ ।

(viii) ਭਾਗ-ਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 4 ਦੇ 4 ਉਪ ਭਾਗ (100% ਅੰਦਰੂਨੀ ਛੋਟ) ਹਨ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 80-100 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5 ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ ।

(ix) ਭਾਗ-ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 5 ਸਰੋਤ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ । ਕੁਲ ਚਾਰ ਅੰਕ ਹਨ ।

(x) ਭਾਗ-ਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 6 ਮਾਨ-ਚਿੱਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਉਪ ਭਾਗ ਹਨ । ਭੂਗੋਲ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ 6-6 ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 4-4 ਸਥਾਨ ਭਰਨੇ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਸਥਾਨ 1 ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਗ – ੳ

(ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

1. ਸਹੀ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ । ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ : 12×1=12

(i) ਕੱਚਾ ਲੋਹਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ ?

(ੳ) ਨਵਿਆਉਣ ਯੋਗ (ਅ) ਲਗਾਤਾਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ

(ੲ) ਜੈਵਿਕ ਸੋਮਾ (ਸ) ਨਾ-ਨਵਿਆਉਣ ਯੋਗ

(ii) ਮੁੰਬਈ ਹਾਈ ਕੀ ਹੈ ?

(ੳ) ਪਹਾੜੀ ਸਥਾਨ (ਅ) ਤੇਲ ਉਤਪਾਦਕ ਸਥਾਨ

(ੲ) ਕੋਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਪੇਟੀ (ਸ) ਸਿਹਤ ਸਟੇਸ਼ਨ

(iii) ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਧਨ ਸੰਬੰਧੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤੀ ?

(ੳ) ਐਲਫ੍ਰੇਡ ਮਾਰਸ਼ਲ (ਅ) ਐਡਮ ਸਮਿਥ

(ੲ) ਏ.ਸੀ.ਪੀਗੂ (ਸ) ਸੈਮੂਅਲਸਨ

(iv) ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੌਦਰਿਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੈ ?

(ੳ) ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ (ਅ) ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਰਚ

(ੲ) ਮੁਦਰਾ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਪੂਰਤੀ (ਸ) ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਕੀ

(v) 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਤੀਸਤ ਜਨਸੰਖਿਆ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ?

(ੳ) 20.9% (ਅ) 21.9%

(ੲ) 22.9% (ਸ) 23.9%

(vi) ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਵਾਧਾ ਦਰ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ ?

(ੳ) 1.6% (ਅ) 1.7%

(ੲ) 1.8% (ਸ) 1.9%

(vii) ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਯਾਤਰੀ ਹਿਊਨਸਾਂਗ ਨੇ ਕੀ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ?

(ੳ) ਪੰਚਨਦ (ਅ) ਸੇਕੀਆ

(ੲ) ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ (ਸ) ਪੈਂਟਾਪੋਟਾਮੀਆ

(viii) ਲੋਧੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੌਣ ਸੀ ?

(ੳ) ਬਹਿਲੋਲ ਲੋਧੀ (ਅ) ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਧੀ

(ੲ) ਇਬਰਾਹਿਮ ਲੋਧੀ (ਸ) ਦੌਲਤ ਲੋਧੀ

(ix) ਫੈਜ਼ਲਪੁਰੀਆ ਮਿਸਲ ਦਾ ਮੋਢੀ ਕੌਣ ਸੀ ?

(ੳ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਖਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਜੈ ਸਿੰਘ

(x) ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

(ੳ) 29 ਮਾਰਚ, 1848 (ਅ) 29 ਮਾਰਚ, 1849

(ੲ) 29 ਫਰਵਰੀ, 1848 (ਸ) 29 ਫਰਵਰੀ, 1849

(xi) ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਦੋਂ ਬਨਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ?

(ੳ) 9 ਦਸੰਬਰ, 1946

(ਅ) 26 ਨਵੰਬਰ, 1949

(ੲ) 26 ਜਨਵਰੀ, 1950

(ਸ) 15 ਅਗਸਤ, 1947

(xii) ਕਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ?

(ੳ) ਰੂਸ (ਅ) ਭਾਰਤ

(ੲ) ਚੀਨ (ਸ) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ

ਭਾਗ —ਅ

2. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ : 12×1=12

(ੳ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :

(i) ਭਾਰਤ ਦਾ ਲਗਭਗ ______ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਖੇਤਰਫਲ ਮੈਦਾਨੀ ਹੈ ।

(ii) ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਸ਼ਬਦ ______ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

(iii) ਦਰਿਆ ______ ਹਿੰਦ-ਪਾਕ ਸੀਮਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

(iv) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ______ ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

(ਅ) ਸਹੀ / ਗ਼ਲਤ ਲਿਖੋ :

(v) ਲਗਭਗ 5000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

(vi) ਜੀਵਨ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਮੌਰਿਸ ਡੀ. ਮੌਰਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

(vii) ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜ੍ਹਾਈ ਬਾਬਰ ਤੇ ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਧੀ ਵਿਚਾਕਰ ਹੋਈ ।

(viii) ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੋਂ 18 ਤੱਕ ਦਰਜ ਹੈ ।

(ੲ) ਹੇਰਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

(ix) ਕਿਹੜੀ ਸਨਅਤ ਬਾਕਸਾਈਟ ਨੂੰ ਕੱਚੇ ਮਲਾ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ?

(x) ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

(xi) ਮੁਦਕੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਉਂ ਹਾਰ ਹੋਈ ?

(xii) ਗੁੱਟ-ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?

ਭਾਗ —ੲ

3. ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 30-50 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ : **8×3=24**

(i) ਜੈਵਿਕ ਸੂਬਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

(ii) ਜਲ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਲਾਭ ਲਿਖੋ ।

(iii) ਉਧਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।

(iv) ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਭ 'ਤੇ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ । ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।

(v) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

(vi) ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

(vii) ਸਿੰਧ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ) ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ।

(viii) ਰਾਜਪਾਲ ਦੀਆਂ ਇੱਛੁਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

ਭਾਗ —ਸ

4. ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 80-100 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ : 4×5=20

(i) ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਅਰਧ-ਖੁਸ਼ਕ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਜਾਂ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚਾਹ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੋ ।

(ii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਪਭੋਗਤਾ ਅਦਾਲਤਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।

ਜਾਂ

ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬਜ਼ਾਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

(iii) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਕਿਉਂ ਲੋੜ ਪਈ ?

ਜਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੀ-ਕੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ?

(iv) ਸੰਸਦ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

ਜਾਂ

ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਿਖੋ ।

ਭਾਗ — ਹ

5. **ਸਰੋਤ ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :** **1+1+2=4**

ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਅਜਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੋ ਗੁੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ-ਰੂਸ ਅਤੇ ਐਂਗਲੋ ਅਮਰੀਕਨ ਗੁਟ । ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁੱਟਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਗੁੱਟ-ਨਿਰਲੇਖਤਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ । ਗੁੱਟ-ਨਿਰਲੇਖਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁੱਟਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ, ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ । ਭਾਰਤ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਗੁੱਟ-ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਅੰਦੋਲਨ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅੰਦਲਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(i) ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸੋ । **1**

(ii) ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੂਸ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚਕਾਰ ਕਿਹੜਾ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ? **1**

(iii) ਗੁਟ-ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਅੰਦੋਲਨ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ । **2**

ਭਾਗ — ਕ

6. ਮਾਨ-ਚਿੱਤਰ : **4+4=8**

(i) ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਨ-ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ **ਚਾਰ** ਸਥਾਨ ਭਰੋ ।

ਸੁਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੰਗਲ ਵਾਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕੋਈ ਇੱਕ ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਖੇਤਰ, ਰਾਮਸਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ, ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ, ਨੈਨੀਤਾਲ ਝੀਲ, ਕੋਈ ਇੱਕ ਕੋਲਾ ਉਤਪਾਦਕ ਖੇਤਰ

(ii) ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਨ – ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ **ਚਾਰ** ਸਥਾਨ ਭਰੋ ।

ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਭੰਗਾਣੀ, ਸਰਹਿੰਦ, ਸਢੌਰਾ, ਬੱਦੋਵਾਲ, ਰਾਮਨਗਰ

(Hindi Version)

नोट : *(i)* अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड **06/A** अवश्य लिखें ।

(ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें मुख पृष्ठ सहित 24 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं ।

(iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गए पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किए गए प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा ।

(iv) प्रश्न पत्र में 6 भाग – **क, ख, ग, घ, ङ** और **च** होंगे ।

(v) **भाग-क** में प्रश्न 1 के 12 उप-प्रश्न हैं । प्रत्येक प्रश्न 1 अंक का है ।

(vi) **भाग-ख** में प्रश्न 2 के 12 उप-प्रश्न हैं । प्रत्येक प्रश्न 1 अंक का है ।

(vii) **भाग-ग** में प्रश्न 3 के 8 उप-प्रश्न हैं । प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 30-50 शब्दों में दें । प्रत्येक प्रश्न 3 अंक का है ।

(viii) **भाग-घ** में प्रश्न 4 के 4 उप-प्रश्न हैं और इस भाग में 100% आंतरिक चयन है । प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 80-100 शब्दों में दें । प्रत्येक प्रश्न 5 अंक का है ।

(ix) **भाग-ङ** में स्रोत आधारित प्रश्न 5 के 3 उप-प्रश्न हैं । प्रश्न 4 का अंक है ।

(x) **भाग-च** में प्रश्न 6 मानचित्र से सम्बन्धित है । इसके दो उप-भाग हैं । भूगोल वाले भाग में भारत का मानचित्र तथा इतिहास वाले भाग में 1947 से पूर्व पंजाब का मानचित्र में प्रत्येक में 6 स्थानों में से चार स्थान भरने हैं । प्रत्येक स्थान 1 अंक का है ।

भाग – क

(बहुविकल्पीय प्रश्न)

1. सही विकल्प का चयन कीजिए । सभी प्रश्न महत्त्वपूर्ण हैं । **12×1=12**

(i) लौह-अयस्क निम्नलिखित में से किस प्रकार का संसाधन है ?

(क) नवीकरणीय (ख) लगातार रहने वाला

(ग) जैविक संसाधन (घ) गैर-नवीकरणीय

(ii) मुंबई हाई क्या है ?

(क) पहाड़ी स्थान (ख) तेल उत्पादक स्थान

(ग) कोयला उत्पादक बेल्ट (घ) मेट्रो स्टेशन

(iii) अर्थशास्त्र की मौद्रिक परिभाषा किसने दी ?

(क) अल्फ्रेड मार्शल (ख) एडम स्मिथ

(ग) ए.सी. पीगू (घ) सैमुएलसन

(iv) सरकार की मौद्रिक नीति किससे संबंधित है ?

(क) सरकार की आय (ख) सरकार का व्यय

(ग) मुद्रा की माँग और आपूर्ति (घ) भुगतान संतुलन

(v) 2011 की जनगणना के अनुसार भारत की कितनी प्रतिशत जनसंख्या गरीबी रेखा से नीचे रहती है ?

(क) 20.9% (ख) 21.9%

(ग) 22.9% (घ) 23.9%

(vi) भारत की जनसंख्या की औसत वार्षिक वृद्धि दर क्या है ?

(क) 1.6% (खं) 1.7%

(ग) 1.8% (घ) 1.9%

(vii) चीनी यात्री ह्वेनसांग ने पंजाब को क्या नाम दिया था ?

(क) पंचनद
(ख) सेकिया
(ग) सप्त सिंधु
(घ) पेंटापोटामिया

(viii) लोधी वंश का सबसे प्रसिद्ध राजा कौन था ?

(क) बहलोल लोधी
(ख) सिकंदर लोधी
(ग) इब्राहिम लोधी
(घ) दौलत लोधी

(ix) फैजलपुरिया मिस्ल के संस्थापक कौन थे ?

(क) नवाब कपूर सिंह
(ख) चड़त सिंह
(ग) जस्सा सिंह
(घ) जय सिंह

(x) पंजाब को ब्रिटिश साम्राज्य में कब शामिल किया गया ?

(क) 29 मार्च, 1848
(ख) 29 मार्च, 1849
(ग) 29 फरवरी, 1848
(घ) 29 फरवरी, 1849

(xi) भारत का संविधान कब बनना प्रारंभ हुआ ?

(क) 9 दिसंबर, 1946
(ख) 26 नवंबर, 1949
(ग) 26 जनवरी, 1950
(घ) 15 अगस्त, 1947

(xii) कौन सा देश परमाणु शक्ति संपन्न है ?

(क) रूस (ख) भारत

(ग) चीन (घ) उपरोक्त सभी

भाग – ख

2. वस्तुनिष्ठ प्रश्न : **12×1=12**

(क) रिक्त स्थानों की पूर्ति करें :-

(i) भारत का लगभग __________ प्रतिशत क्षेत्र मैदानी क्षेत्र है ।

(ii) इकोनॉमिक्स (अर्थशास्त्र) शब्द __________ भाषा से लिया गया है ।

(iii) दरिया __________ भारत–पाक सीमा के रूप में कार्य करती है ।

(iv) भारत में शासन की __________ प्रणाली स्थापित की गई है ।

(ख) सही/गलत लिखें :-

(v) लगभग 5000 वर्ष पूर्व मनुष्य ने लोहे का प्रयोग प्रारम्भ किया ।

(vi) जीवन के भौतिक गुणवत्ता सूचकांक का निर्माण मॉरिस डी. मॉरिस द्वारा किया गया ।

(vii) पानीपत की पहली लड़ाई बाबर और सिकंदर लोधी के बीच लड़ी गई थी ।

(viii) समानता का अधिकार अनुच्छेद 14 से 18 में निहित है ।

(ग) प्रत्येक प्रश्न का उत्तर एक शब्द या एक वाक्य में दें :-

(ix) कौन सा उद्योग बॉक्साइट को कच्चे माल के रूप में उपयोग करता है ?

(x) संगठित क्षेत्र से क्या तात्पर्य है ?

(xi) मुदकी के युद्ध में सिखों की क्यों हार हुई ?

(xii) गुट-निरपेक्ष नीति से आप क्या समझते हैं ?

भाग – ग

3. प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 30-50 शब्दों में दें :- 8×3=24

(i) जैविक प्रांत को परिभाषित कीजिये ।

(ii) जल परिवहन के कोई तीन लाभ लिखिए ।

(iii) ऋण के विभिन्न स्रोतों की व्याख्या करें ।

(iv) वैश्वीकरण का प्रभाव सभी पर एकसमान नहीं पड़ा है । इस कथन को स्पष्ट कीजिए ।

(v) गुरु नानक देव जी की ईश्वर की अवधारणा को संक्षेप में बताएँ ।

(vi) रामदासपुर या अमृतसर की स्थापना के बारे में लिखिए ।

(vii) सिंध की समस्या (प्रश्न) स्पष्ट करें ।

(viii) राज्यपाल की विवेकाधीन शक्तियों का वर्णन कीजिये ।

भाग – घ

4. प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 80-100 शब्दों में दें :- 4×5=20

(i) राजस्थान के अर्ध-शुष्क क्षेत्रों में वर्षा-जल प्रबंधन कैसे किया जा सकता है ?

या

भारत में चाय बागानों के बारे में विस्तार से लिखिए ।

(ii) भारत में उपभोक्ता न्यायालयों की त्रिस्तरीय प्रणाली की व्याख्या करें ।

या

स्टॉक एक्सचेंज बाज़ार के महत्त्व का वर्णन करें ।

(iii) गुरु गोबिंद सिंह जी ने खालसा की स्थापना क्यों की ?

या

श्री सतगुरु राम सिंह जी ने भारत की आज़ादी के लिए क्या प्रयास किये ?

(iv) संसद की शक्तियों की व्याख्या करें ।

या

लोकतंत्र की सफलता के लिए आवश्यक शर्तें लिखिए ।

भाग – ङ

5. स्रोत आधारित प्रश्न :- **1+1+2=4**

जब भारत आज़ाद हुआ तो दुनिया दो गुटों में बँट गयी – रूस और एंग्लो-अमेरिकन गुट । भारत की विदेश नीति के निर्माता पंडित नेहरू ने अनुभव किया कि राष्ट्र के निर्माण के लिए भारत को इन दोनों शक्ति गुटों के बीच संघर्ष से दूर रहना चाहिए । इसलिए पंडित नेहरू ने गुटनिरपेक्षता की नीति अपनाई । गुटनिरपेक्षता का अर्थ है जानबूझकर प्रतियोगी शक्ति गुटों के संघर्ष से दूर रहना, किसी भी देश के प्रति कोई वैर-विरोध का भाव न रखना और सभी अंतर्राष्ट्रीय समस्याओं का गुण के आधार पर निर्णय लेना और एक स्वतंत्र विदेश नीति अपनाना । भारत के प्रयासों से ही गुटनिरपेक्ष आंदोलन पूरे विश्व में एक शक्तिशाली और प्रभावशाली आंदोलन बन गया है ।

उपरोक्त अनुच्छेद पढ़ें और निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दें :

(i) भारत की विदेश नीति के मुख्य सिद्धांत बताइये । **1**

(ii) द्वितीय विश्व युद्ध के बाद रूस और अमेरिका के बीच कौन सा युद्ध छिड़ गया ? **1**

(iii) गुटनिरपेक्ष आंदोलन पर एक नोट लिखें । **2**

भाग – च

6. मानचित्र : **4+4=8**

(i) भारत के दिए गए मानचित्र में कोई चार स्थान भरें ।

सर्वाधिक वन क्षेत्र वाला केंद्रशासित प्रदेश, कोई एक रेतीली मिट्टी वाला क्षेत्र, कोई एक रामसर कन्वेंशन स्थल, भाखड़ा बाँध, नैनीताल झील, कोई एक कोयला उत्पादक क्षेत्र

(ii) पंजाब के दिए गए मानचित्र में कोई चार स्थान भरें ।

आनंदपुर साहिब, भंगानी, सरहिंद, सढौरा, बद्दोवाल, रामनगर

(English Version)

Note :

(i) You must write the subject-code / paper-code **06/A** in the box provided on the title page of your answer-book.

(ii) Make sure that the answer-book contains **24** pages (including title page) and are properly serialled as soon as you receive it.

(iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.

(iv) Question paper has **six** parts – **A, B, C, D, E** and **F**.

(v) **Part-A** consists of **12** sub-questions of question **1**. Each question carries **1** mark.

(vi) **Part-B** consists of **12** sub-questions of question **2**. Each question carries **1** marks.

(vii) **Part-C** consists of **8** sub-questions of question **3**. Answer each question in **30-50** words. Each question carries **3** marks.

(viii) **Part-D** consists of **4** sub-questions of question **4** and there is 100% internal choice in this part. Answer each question in **80-100** words. Each question carries **5** marks.

(ix) **Part-E** consists of **3** sub-questions of source based question **5**. Question carries **4** marks.

(x) **Part-F** consists of Map related question **6**. There is **two** sub-parts of it. Fill any **4** places out of **6** places each of India Map of Geography part and Punjab Map of pre-**1947** of History part. Each place carries **1** mark.

Part – A

(Multiple Choice questions)

1. Select the correct option. All questions are important. **12×1=12**

(i) Which of the following types of resource is iron ore ?

(a) Renewable (b) Sustainable

(c) Biotic (d) Non-renewable

(ii) Mumbai High is a :

(a) Hill station (b) Oil producing region

(c) Coal producing belt (d) Metro station

(iii) Who gave the wealth definition of economics ?

(a) Alfred Marshall (b) Adam Smith

(c) A.C. Pigou (d) Samuelson

(iv) Monetary policy of the Government deals with :

(a) Income of the Government

(b) Expenditure of the Government

(c) Demand and Supply of Money

(d) Balance of Payment

(v) According to the 2011 census, what percentage of India's population lives below the poverty line ?

(a) 20.9% (b) 21.9%

(c) 22.9% (d) 23.9%

(vi) The average annual growth rate of population in India is :

(a) 1.6% (b) 1.7%

(c) 1.8% (d) 1.9%

(vii) What was the name given to Punjab by the Chinese traveller Hiuen Tsang ?

(a) Panchanad (b) Tsekia

(c) Sapta Sindhu (d) Pentapotamia

(viii) Who was the most famous king of Lodhi dynasty ?

(a) Behlol Lodhi (b) Sikandar Lodhi

(c) Ibrahim Lodhi (d) Daulat Lodhi

(ix) Who was the founder of Faizalpuria Misl ?

(a) Nawab Kapur Singh (b) Charat Singh

(c) Jassa Singh (d) Jai Singh

(x) When was Punjab annexed to the British Empire ?

(a) March 29,1848 (b) March 29,1849

(c) 29th February, 1848 (d) 29th February, 1849

(xi) **When was the formation of Constitution of India initiated ?**

(a) December 9, 1946 (b) November 26, 1949

(c) January 26, 1950 (d) August 15, 1947

(xii) Which country is nuclear power ?

(a) Russia (b) India

(c) China (d) All of the above

Part – B

2. Objective type Questions : **12×1=12**

(a) Fill in the blanks :-

(i) About ____ percent of India's area is plains.

(ii) The word Economics has been derived from _____ language.

(iii) The river_____ serves as the Indo-Pak border.

(iv) _____ system of governance has been established in India.

(b) Write True/False :-

(v) About 5000 years ago man started using iron.

(vi) Physical Quality of Life Index is designed by Morris D. Morris.

(vii) The first battle of Panipat was fought between Babur and Sikandar Lodhi.

(viii) The right to equality is enshrined in Articles 14 to 18.

(c) Answer each question in one word or one sentence :-

(ix) Which industry uses bauxite as raw material ?

(x) What is meant by organized sector ?

(xi) Why were the Sikhs defeated in the battle of Mudki ?

(xii) What do you understand by non-alignment policy ?

Part – C

3. Answer each question in **30-50** words :- 8×3=24

(i) Define the Biotic Province.

(ii) Write any three advantages of water transport.

(iii) Explain the different sources of credit.

(iv) The impact of globalization has not been uniform on everyone. Explain this statement.

(v) Give in brief the concept of God of Guru Nanak Dev Ji.

(vi) Write about the foundation of Ramdaspur or Amritsar.

(vii) Explain the problem (question) of Sindh.

(viii) Describe the discretionary powers of the Governor.

Part – D

4. Answer each question in **80-100** words :- **4×5=20**

(i) How can rainwater management be done in semi-arid areas of Rajasthan ?

OR

Write in detail about Tea Garden in India.

(ii) Explain the three tier system of Consumer Courts in India.

OR

Describe the importance of stock exchange market.

(iii) Why did Guru Gobind Singh Ji create the Khalsa ?

OR

What efforts did Sri Satguru Ram Singh ji make for the freedom of India ?

(iv) Explain the powers of Parliament.

OR

Write the essential conditions for the success of democracy.

Part – E

5. Source based question : **1+1+2=4**

When India got independence, the world was divided into two camps - Russia and the Anglo-American block. Pandit Nehru, the architect of India's foreign policy, strongly believed that for national reconstruction, India should keep herself aloof from the struggle between both of these power blocks. Therefore Pandit Nehru adopted the policy of non-alignment. Non-alignment means to keep away deliberately from struggle of power blocks, to have no ill-will or malice towards any country and to decide on merit about all international problems and to adopt an independent foreign policy. It is through India's efforts that the Non-Aligned Movement has become a powerful and effective movement in the entire world.

Read the above paragraph and answer the following questions –

(i) State the main principle of India's foreign policy. **1**

(ii) Which war broke out between Russia and America after World War II ? **1**

(iii) Write a note on Non-Aligned Movement. **2**

Part – F

6. Map :- **4+4=8**

(i) Fill in any **four** places in the given map of India.

Highest forest cover union territory, a sandy soil region, a site of Ramsar Convention, Bhakra Dam, Nainital Lake, a coal producing region

(ii) Fill in any **four** places in the given map of Punjab.

Anandpur Sahib, Bhangani, Sirhind, Sadhaura, Baddowal, Ramnagar